

การใช้คำถามในการสอนการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก

Questioning for Teaching in Clinical Nursing Practice

Received : May 4, 2020

Revised : June 29, 2020

Accepted : June 30, 2020

สุมนทิพย์ บุญเกิด, พย.ม. (Sumonthip Boonkerd, M.N.S.)^{1*}
ธนะวดี ทิพย์มงคล, พย.ม. (Thanawadee Tipmongkol, M.N.S.)²
กัลยา ไฟเภาะ, ประ.ด. (Kanlaya Paikoh, Ph.D.)³

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้ภาคปฏิบัติเป็นการเรียนแบบกลุ่มย่อยที่เน้นการประยุกต์ใช้ความรู้จากทฤษฎีนำมาสู่การปฏิบัติการพยาบาล โดยผู้เรียนต้องใช้ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณร่วมกับการบูรณาการความรู้ทางการพยาบาล การเกิดการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับนี้ได้จากการตั้งคำถามที่ดีของครูคลินิก การกำหนดปัญหาการใช้คำถามที่เหมาะสม และใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดนำไปสู่การค้นหาคำตอบ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้คำถามที่ดีจะช่วยให้การเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ระดับสูงได้

การใช้คำถามในการเรียนการสอนการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก สามารถใช้ได้ทั้งรูปแบบกลุ่มและรายบุคคล และมีการใช้ประเภทของคำถามในการกระตุ้นทักษะการคิดตามกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละขั้นที่แตกต่างกันในด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าทั้งนี้ต้องใช้เทคนิคการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนตอบคำถามโดยใช้กระบวนการคิดค้นคว้าด้วยตนเอง และการใช้คำถามโดยใช้วิธีการสะท้อนคิด (reflective thinking) เป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่ทำให้นักศึกษาได้คิดทบทวนไตร่ตรองประเมินและวิเคราะห์ตัวเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ในสถานการณ์ในการปฏิบัติงานแล้วนำไปพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติให้ดีขึ้น และสุดท้ายต้องมีการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมพฤติกรรมหลายๆ ด้าน ครูจะต้อง สังเกต สัมภาษณ์ ตรวจสอบ ใช้บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างนิสัยแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: การใช้คำถาม, การสอน, การปฏิบัติการพยาบาลทางคลินิก

^{1,2,3}อาจารย์, คณะพยาบาลศาสตร์ สาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
(Faculty of nursing, Mental health and psychiatric nursing, Vongchavalitkul University)

*ผู้เขียนหลัก (Corresponding author)

E-mail: Sumonthip_boo@vu.ac.th

Abstract

Teaching in clinical nursing practice, a small group learning, emphasizes on application of theory into practice. This learning method requires students to integrate critical thinking skill and nursing knowledge to provide good nursing care. An accomplishment of studying using critical thinking for a student is a result of good questioning of instructors. Identifying problems, using appropriate questions and using questions to stimulate reasoning skill lead students to expand their intellectual and the 21st century learning skills. Good questions would help students to obtain a high level of learning objectives.

Questioning in clinical nursing practice can be performed both in group and individually. Also, it needs several types of questions to stimulate thinking skill according to each cognitive education objective levels: knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis and evaluation. Hence, the question techniques that stimulate students to answer the questions by using self-directed learning method and reflective thinking are essential. These process provide students to reconsider, evaluate and analyze themselves in clinical learning situations and revise or improve their clinical practice performance. Still, evaluation of the outcome is the final process that inform the achievement of learning objectives. Observation, interviewing, reviewing assigned papers and anecdotal record are useful techniques to get a complete information of student learning behaviors. Moreover, providing feedback to student are crucial for teachers to maintain learning behavior of the students.

Keyword: questioning, teaching, clinical nursing practice

1. บทนำ

ทักษะการคิดเป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาทักษะการคิดมีหลายวิธีกระบวนการของการใช้คำถาม เป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการคิดนำไปสู่การค้นพบเหตุผล ตรรกะ และพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างครบถ้วนเป็นการบ่มเพาะทักษะเชิงปัญญา (Intellectual Skill) ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ หรือแนวทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้ชี้แนะ (Guide Questioning) ในการกำหนดปัญหาและมีทักษะการใช้คำถามที่เหมาะสม การใช้คำถามในการเรียนการสอนทางการพยาบาลมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการปฏิบัติการพยาบาลมีการใช้กระบวนการพยาบาลเป็นเครื่องมือในการค้นหาปัญหาของผู้ใช้บริการ ประกอบด้วย การประเมินผู้รับบริการ การวินิจฉัยการพยาบาลการวางแผนการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาล และการประเมินผลซึ่งเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ครูคลินิกต้องมีความสามารถในการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนหาคำตอบอย่างมีเหตุผล โดยผ่านการพิจารณาและประเมินข้อมูลข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง หลักฐาน และความคิดเห็นอย่างรอบด้านเป็นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) ในการให้บริการทางสุขภาพซึ่งเป็นทักษะในการคิดขั้นสูง

เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา (problem solving) และการตัดสินใจทางคลินิก (Clinical decision making) (ทิตนา แชนนี, 2554) และเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในด้านการเรียน การใช้ชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความก้าวหน้าในอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา (Nazmi Al-Shalabi, 2009)

จากการศึกษาด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลที่ผ่านมา (Linda, 2014) พบว่าการจัดการศึกษาพยาบาลยังไม่ส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยให้นักศึกษาพยาบาลเกิดความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ครูมักใช้คำถามเกี่ยวกับความจำเป็นส่วนใหญ่ เน้นเนื้อหาความรู้ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก (what to think) มากกว่าการสอนวิธีคิด (how to think) ส่งผลให้นักศึกษาขาดการฝึกฝนทักษะการคิด นักศึกษาบางรายรู้สึกกดดันจากคำถาม เนื่องจากไม่สามารถตอบคำถามได้ถูกต้องหลายครั้ง การใช้คำถามให้ผู้เรียนจนมุมครั้งแล้วครั้งเล่าจะทำให้ผู้เรียนสูญเสียความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่สามารถนำความรู้มาใช้ในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาให้ผู้ป่วย การไม่บอกคำตอบแต่ให้ผู้เรียนไปค้นหาซ้ำๆ โดยไม่ให้คำแนะนำเพิ่มเติม จะส่งผลต่อสัมพันธภาพระหว่างครูและผู้เรียน ทำให้ขาดความรู้สึกละวางใจ กลัว หลีกเลี่ยงการเข้าพบครูเมื่อประสบปัญหาใน

การเรียนรู้ สะท้อนถึงความจำเป็นต้องพัฒนาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อก่อให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การใช้คำถามเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่สำคัญในการเรียนการสอนการปฏิบัติกรพยาบาลในคลินิกช่วยขยายทักษะการคิด การพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล เนื่องจากการวางแผนการพยาบาลต้องมีการตัดสินใจเลือกรับข้อมูล การตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบ ต้องอาศัยทักษะการคิดขั้นสูงในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตัดสินใจอย่างเหมาะสมจากการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนความคิดเพื่อพัฒนาระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (ปิยาณิน นคร, ดนุลดา จามจุรี, ครุณี ชุมหวัด และมนัส บุญประกอบ, 2559) พบว่ากลยุทธ์สำคัญในการกระตุ้นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้แก่คำถามจากครูในการค้นคว้าหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหาและสรุปแนวคิดด้วยตนเองเป็นการพัฒนาความคิดระดับสูง การใช้คำถามของครูเป็นตัวแปรสำคัญในการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา ครูคลินิกจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการใช้คำถามที่มีประสิทธิภาพ สามารถกระตุ้นให้นักศึกษาฝึกฝนทักษะการคิดอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้

2. ทักษะการคิดกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการคิดอย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ความคิด/คำตอบที่ดีที่สุด มีความสมเหตุสมผล น่าเชื่อถือ โดยผ่านการพิจารณาและประเมินข้อมูล ข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง หลักฐาน และความคิดเห็นอย่างรอบด้าน ทั้งทางกว้าง ลึก และไกล รวมทั้งการพิจารณาถ่วงถ่วงคุณ-โทษ และคุณค่าที่แท้จริงของเรื่องที่คิด (ทีศนา เขมมณี, 2554) โดยขั้นตอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ต้องเริ่มต้นจาก การระบุประเด็นปัญหาหรือประเด็นในการคิด โดยที่ครูจะต้องมีหน้าที่ในการตั้งคำถามให้ผู้เรียนได้ประมวลข้อมูลทั้งทางด้านข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง หลักฐาน และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่คิด ทั้งทางกว้าง ลึก และไกล จากนั้นนำข้อโต้แย้งมาวิเคราะห์ จำแนกแยกแยะข้อมูลจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและเลือกข้อมูลที่จะนำมาใช้ และแสวงหาทางเลือกหรือคำตอบที่สมเหตุสมผล ซึ่งน้ำหนักผลได้ผลเสียคุณ-โทษที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้น และระยะยาว รวมทั้งคุณค่าที่แท้จริงของทางเลือกต่างๆ เลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด ไตร่ตรอง ทบทวน เมื่อได้ข้อสรุปลงความเห็น ตามที่ได้มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วก็จะสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการพัฒนาต่อยอดคิดค้น ค้นหาความรู้ใหม่ ยึดหลักการเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว สิ่งที่เห็น และการปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดคำถาม อยากรู้พร้อมคาดเดาคำตอบ การคิดจึงเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่ช่วยนำข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่ได้รับไปเชื่อมโยงกับข้อมูลหรือประสบการณ์เดิมผ่านกระบวนการทางสมองในการจัดทำข้อมูล ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ การจำได้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการคิดในการสร้างความรู้ใหม่ วิธีการสอนแบบเดิม คือแบบบรรยายเน้นเนื้อหาความรู้มากกว่า สอนวิธีคิดข้อมูลจะอยู่ในหน่วยความจำระยะสั้น (short-term memory) ซึ่งมีข้อจำกัดในการจดจำ ปริมาณข้อมูลมากเท่าไร ข้อมูลจะสูญหายได้ง่าย ซึ่งเป็นปัญหาในการเรียนการสอน ปัจจุบันที่มีเนื้อหาความรู้มากมายยากต่อการจดจำ การรวบรวมข้อมูล การเชื่อมโยง การสรุปความ ยังอยู่ในระดับของการคิดทั่วไป (Core thinking process skills) ไม่ซับซ้อน ส่วนการคิดที่จะช่วยให้นำไปสู่การคิดอย่างมีวิจารณญาณคิดตามทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การคิดระดับสูง (Higher order thinking skills) ได้แก่ การวิเคราะห์ การนิยาม การตั้งสมมติฐาน เป็นต้น เพราะการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการคิดระดับสูง เป็นความสามารถในการใช้เหตุผล การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จึงเป็นการเรียนรู้ความสามารถในการคิดแบบต่างๆ ไม่ใช่เพียงการจำข้อมูล หรือโน้ตสโน้ตได้ แต่เป็นการอธิบายแนวคิด การวิเคราะห์ส่วนต่างๆ การสังเคราะห์ การประยุกต์ใช้แนวคิดในสถานการณ์ต่างๆ อย่างมีเหตุผล การคิดเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนจำเป็นต้องมีการฝึกฝนเช่นเดียวกับทักษะอื่นๆ การสอนให้ใช้กระบวนการคิดในการทำ ความเข้าใจเนื้อหาที่ตีจำเป็นต้องมีการใช้คำถามกับผู้เรียนเพื่อให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การใช้คำถามที่เหมาะสมจะช่วยกระตุ้นทักษะการคิด ส่งผลให้ข้อมูลอยู่ในหน่วยความจำระยะยาว (long-term memory ผู้เรียนจะสามารถจำได้ และเชื่อมโยงข้อมูลได้มากขึ้น (ชนาธิป พรกุล, 2554)

3. หลักในการใช้คำถามและการยกตัวอย่างคำถาม

ในส่วนของการเรียนการสอนการปฏิบัติกรพยาบาลในคลินิก ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถพัฒนาได้จากการศึกษารายกรณี หรือประเด็นปัญหาที่พบจากประสบการณ์ ฝึกการปฏิบัติกรพยาบาลในคลินิก ด้วยการตั้งประเด็นคำถาม ในลักษณะ เพราะเหตุใด เป็นอะไร และเกิดขึ้นอย่างไร ครูเน้นคำถามเชิงลึกกระตุ้นการค้นหาคำตอบ ข้อโต้แย้ง การไตร่ตรอง

เกี่ยวกับทางเลือกในการปฏิบัติ ครูจึงต้องมีความเข้าใจประเภทของคำถามในการกระตุ้นทักษะการคิดตามกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Benjamin Bloom (วียะดา รัตนสุวรรณ, 2547, Carlson, Wann-Hansson, and Pilhammar, 2009) ดังต่อไปนี้

3.1 ถามความรู้ (Knowledge) เป็นการตอบจากความจำ มีคำตอบแน่นอน ถามเนื้อหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริง คำจำกัดความ คำนิยาม คำศัพท์ กฎ ทฤษฎีถามเกี่ยวกับใคร (who) อะไร (what) เมื่อไร (when) ที่ไหน (where) รวมทั้งใช่หรือไม่ เช่น สุขภาพจิตหมายถึงอะไร? ใครเป็นคนตั้งทฤษฎีจิตวิเคราะห์? แต่หากใช้คำถามลักษณะนี้มากไปมีผลต่อบรรยากาศในการเรียนรู้ทำให้น่าเบื่อและไม่ท้าทาย

3.2 ถามความเข้าใจ (Comprehension) เป็นคำถามที่ให้ผู้เรียนแสดงความเข้าใจเนื้อหา สามารถเรียบเรียงเป็นคำพูดปากเปล่าได้ ต้องใช้ความรู้ ความจำมาประกอบเพื่ออธิบายด้วยคำพูดของตนเอง เป็นคำถามที่สูงกว่าถามความรู้ เช่น

3.2.1 คำถามให้ตีความ (Interpretation) ผู้เรียนสามารถระบุข้อมูลหลักและความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลได้ โดยใช้คำถามอย่างไร เพราะเหตุใด เช่น นักศึกษาจะใช้ข้อมูลใดมาสนับสนุนข้อวินิจฉัยการพยาบาลอย่างไร? จงจัด ลำดับความสำคัญของข้อวินิจฉัยการพยาบาลพร้อมเหตุผล? เป็นต้น

3.2.2 คำถามให้แปลความ (Translation) เป็นการเปลี่ยนข้อความจากรูปแบบหนึ่งไปอีกรูปแบบหนึ่ง โดยคงความหมายเดิม เช่น การแปลผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการบอกอะไร? พฤติกรรมของผู้ป่วยบ่งบอกสภาวะอารมณ์อย่างไร? เป็นต้น

3.2.3 คำถามให้ยกตัวอย่าง (Examples) เป็นการแสดงความเข้าใจสามารถยกตัวอย่างได้ เช่น นักศึกษาจงยกตัวอย่างอาการแสดงผลข้างเคียงของยาที่พบในผู้ป่วยที่ได้รับมอบหมาย, จงยกตัวอย่างคำพูดในการช่วยให้ผู้ป่วยลดความวิตกกังวล เป็นต้น

3.2.4 คำถามให้บอกคำจำกัดความ (Definition) เป็นการให้ผู้เรียนบรรยายนิยามโนทัศน์ (concept) ด้วยคำพูดจากความเข้าใจของตนเอง เช่น ให้คำจำกัดความของการพยาบาลแบบองค์รวม การบอกความหมายการบอกข่าวร้าย เป็นต้น

3.3 ถามการนำไปใช้ (Application) เป็นคำถามให้ผู้เรียนนำความรู้ความเข้าใจไปใช้แก้ปัญหา หรือตอบข้อสงสัย นำความรู้และความเข้าใจไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ เช่น จากการประเมินภาวะซึมเศร้าผู้ป่วยมีภาวะซึมเศร้าในระดับรุนแรงควรให้การพยาบาลอย่างไร?

3.4 ถามการวิเคราะห์ (Analysis) เป็นคำถามการคิดระดับสูงที่ให้ผู้เรียนแยกแยะส่วนต่างๆ ที่ซับซ้อนแล้วอธิบายความสัมพันธ์ของส่วนประกอบเหล่านั้น คำถามที่ให้จำแนกแยกแยะเรื่องราวต่างๆ ว่าประกอบด้วยส่วนย่อยอะไรบ้าง โดยอาศัยหลักการ กฎ ทฤษฎี ที่มาของเรื่องราว หรือเหตุการณ์นั้น เช่น สาเหตุสำคัญใดบ้างที่ทำให้เยาวชนเสพยาเสพติด? มูลเหตุสำคัญที่ทำให้สถิติ การมีสุขภาพจิตไม่ดีของคนในกรุงเทพฯ สูงขึ้นคืออะไร?

3.4.1 การระบุประเด็น (Identification of issues) ผู้เรียนต้องพิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูลที่มี เพื่อทำการสรุป (conclusion/inference/generalization) เช่น จากกรณีศึกษา จงสรุปประเด็นปัญหาเรียงลำดับความสำคัญ เป็นต้น

3.4.2 ความเกี่ยวข้อง (implication) ผู้เรียนต้องชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างของ 2 สิ่งโดยการแสดงอนุมาน (inference) การเชื่อมโยง (association) หรือผลที่ตามมา เช่น จากกรณีศึกษาหากนักศึกษาเป็นญาติผู้ป่วย จะเกิดความไม่เข้าใจในแผนการรักษาพยาบาลในประเด็นใดบ้างและผลกระทบที่ตามมาคืออะไร? เป็นต้น

3.4.3 เหตุจูงใจ (motives) การระบุเหตุผลของการกระทำหรือสิ่งที่ปรากฏ เช่น อะไรเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีความคิดทำร้ายตนเอง? เป็นต้น

3.4.4 การชักชวน (persuasion) การค้นหาสิ่งที่ยืนยันในการสื่อสาร เช่น การพูดขอกลับบ้านช้าๆ ของผู้ป่วย บ่งบอกถึงสภาพอารมณ์เช่นไรควรให้การช่วยเหลืออย่างไร? เป็นต้น

3.5 ถามการสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นคำถามการคิดระดับสูงที่ให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ การสังเคราะห์เป็นกระบวนการเชื่อมโยงส่วนต่างๆ เข้าด้วยกันเป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน ใช้กระบวนการคิด เพื่อสรุปความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลย่อยๆ ขึ้นเป็นหลักการ หรือแนวคิดใหม่

3.5.1 การใช้ภาษาของตนเอง เป็นการบรรยายหรือแสดงความรู้สึกลักษณะคำพูด เช่น ให้นักศึกษาเล่าประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย หัวข้อในการอภิปราย (conference) ควรจะชี้อะไร? เป็นต้น

3.5.2 การวางแผนงาน ในด้านการปฏิบัติการพยาบาล จะเป็นการใช้กระบวนการพยาบาลเป็นเครื่องมือในการวางแผนการพยาบาล เช่น จงจัดลำดับความสำคัญของข้อวินิจฉัยการพยาบาลพร้อมระบุแผนการพยาบาล ซึ่งประกอบด้วยเป้าหมายการพยาบาล เกณฑ์ และกิจกรรมพยาบาล เป็นต้น

3.5.3 การหาชุดความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นนามธรรมมักจะได้มาจากการสังเกตปรากฏการณ์ หรือนำข้อมูลมาจัดเป็นแบบแผน เช่น การศึกษาวิธีการจัดการอาการหวัดของผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรังมีอะไรบ้าง? สาเหตุสำคัญในการขาดยาของผู้ป่วยเรื้อรังคืออะไร? เป็นต้น

3.6 การประเมินค่า (Evaluation) เป็นคำถามการคิดระดับสูงในการตัดสินคุณค่าของความคิด วิธีแก้ปัญหา ตีคุณค่าโดยใช้ความรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็นในการกำหนดเกณฑ์เพื่อประเมินค่าสิ่งเหล่านั้น ผู้เรียนต้องสร้างเกณฑ์การประเมินผลที่แสดงมาตรฐาน ซึ่งมีที่มาของเกณฑ์ 3 แหล่ง คือ ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม คำสอนของศาสนา และความคิดเห็นส่วนตัว เช่น ควรให้การทำแท้งเป็นสิ่งถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่? เป็นต้น ตามแนวคิดของ โสเครตีส (บรรจง อมรชีวิน, 2556) การตั้งคำถามในลักษณะของการสนทนากลุ่ม จะเป็นการพัฒนาทักษะการคิดได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากมีความคิดเห็นที่มีความหลากหลาย แตกต่าง ได้มีการโต้แย้ง ได้คิดและตัดสินใจที่จะเลือกสรุปแนวคิดสำคัญ นับว่าเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Metacognitive) แนวทางการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นทักษะการคิดตามกระบวนการเรียนรู้ ตามแนวคิดของ Benjamin Bloom (ธีรพงศ์ แก่นอินทร์, 2554) ควรมีลักษณะดังนี้

3.6.1 เป็นคำถามที่ต้องการความชัดเจน (Clarification) นักศึกษาสามารถอธิบายได้ไหมว่าเพราะเหตุใดจึงไม่สามารถให้การพยาบาลตามแผนที่วางไว้...? (การอธิบาย) ที่ว่าผู้ป่วยไม่ให้ความร่วมมือ เธอหมายความว่าอย่างไร? (การให้ความหมาย) ยกตัวอย่างพฤติกรรมได้ไหม? (การยกตัวอย่าง) อันนั้นช่วย.....อย่างไร? (การสนับสนุน) ใครมีคำถาม.....? (การค้นหา)

3.6.2 คำถามที่มุ่งหาเหตุผลและหลักฐาน (Reason and evidence) เช่น เพราะเหตุใดนักศึกษาคิดว่าผู้ป่วย....? (การสร้างประเด็นการโต้แย้ง) เราได้รู้อย่างไรว่า....? (ความเชื่อพื้นฐาน) เรามีเหตุผลอะไรบ้าง? (ให้เหตุผล) เรามีหลักฐานไหม? (หลักฐาน) ยกตัวอย่างได้ไหม? (ตัวอย่าง)

3.6.3 คำถามที่แสวงหาทางเลือกอื่น ๆ (Alternative views) เช่น นักศึกษามีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างไร? (กล่าวทศนะใหม่อีกครั้ง) มีทศนะอื่นไหม? (การคาดเดา) จะเป็นอย่างไรหากมีผู้เสนอว่า...? (ทางเลือกใหม่) จะเป็นอย่างไรหากมีใครไม่เห็นด้วยกับนักศึกษา...? (การโต้แย้ง) ทศนะนี้แตกต่างจากทศนะนั้นอย่างไร? (ความชัดเจน)

3.6.4 คำถามที่ทดสอบนัย และผลที่ตามมา (Implication and consequence) เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้น? (นัย) อันนี้สอดคล้องกับสิ่งที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ไหม (ความคงเส้นคงวา)

อะไรเป็นผลที่เกิดขึ้น...? (ผลที่ตามมา) ทฤษฎีกล่าวไว้อย่างไร? (กฎทั่วไป) จะทดสอบว่า...เป็นความจริงได้อย่างไร? (ทดสอบความจริง)

3.6.5 คำถามเกี่ยวกับคำถาม/การอภิปราย (Question/discussion) เช่น เรามีคำถามเกี่ยวกับ...หรือไม่? (คำถาม) เป็นคำถามประเภทไหน (การวิเคราะห์) สิ่งที่เราพูดถึง/คำถามนั้นช่วยเราอย่างไร? (การเชื่อมโยง) ใครสามารถสรุป....ได้? (การสรุป) เราเกือบตอบคำถามได้หรือยัง (หาข้อสรุป)

4. เทคนิคการใช้คำถาม

เทคนิคการใช้คำถาม (Questioning Techniques) หมายถึง กลวิธีการถามคำถามและตอบคำถามที่เป็นเครื่องมือสำหรับกระตุ้นให้ผู้เรียนตอบคำถามโดยใช้กระบวนการคิดค้นคว้าด้วยตนเองในการตั้งคำถามและตอบคำถามกับผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดค้นคว้าหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหาและสรุปแนวคิดได้ด้วยตนเอง เป็นการพัฒนาความคิดระดับสูงและความคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียน (กิตติชัย สุทธสินบล, 2541) ประกอบด้วยเทคนิค ดังต่อไปนี้

4.1 มีโครงสร้างคำถาม (Structuring) เป็นลำดับขั้น เริ่มจากการทบทวนความรู้เดิมไปสู่คำถามที่ยากและซับซ้อนขึ้น

4.2 มีระดับของคำถามและความชัดเจน (pitching and putting clearly) การตั้งคำถามมี 2 ระดับ

4.2.1 คำถามระดับพื้นฐาน เป็นการถามความรู้ ความจำ นำมาใช้ในการประเมินความรู้ก่อนเรียนเพื่อเชื่อมโยงสู่ความรู้ใหม่

4.2.2 คำถามระดับสูง เป็นคำถามในการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้เรียนต้องใช้ความคิดในการอธิบาย ขยายความ การจำแนกแยกแยะในการค้นหาคำตอบอย่างรอบคอบ

4.3 มีทิศทางและกระจายคำถาม (directing and distributing) เป็นการตั้งเป้าหมายในการตั้งคำถามและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสตอบอย่างทั่วถึง อาจใช้การสุ่มถามเพื่อให้ผู้เรียนตั้งใจฟังและตอบคำถาม

4.4 มีการหยุดรอและการถามต่อ (pausing and pacing) เป็นการหยุดรอในการฟังคำตอบเพื่อให้ผู้เรียนมีเวลาคิดที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับลักษณะของคำถาม

4.5 การกระตุ้นและการเจาะลึก (prompting and probing) เป็นการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นความคิด และเจาะลึก เนื่องจากคำตอบของผู้เรียนไม่ตรงประเด็น หรือขาดความชัดเจนจึงจำเป็นต้องชี้แนะ ในการตอบคำถาม เช่น นักศึกษามีความคิดเห็นอย่างอื่นอีกหรือไม่? เพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น? เป็นต้น

4.6 การฟังและการตอบสนอง (listening and responding) ทำทของครูต้องสนใจฟังและตั้งใจฟังคำตอบ มี 4 ลักษณะ ดังนี้

4.6.1 การฟังแบบกว้าง (skim listening) บางครั้งผู้เรียนตอบไม่ตรงคำถามครูต้องรอฟังไปก่อนอาจสะท้อนถึงการใช้คำถามที่ไม่ชัดเจนของครู ควรปรับคำถามใหม่

4.6.2 การฟังอย่างค้นหา (search listening) การรอฟังคำตอบที่ต้องการแต่ต้องไม่ละเลยคำตอบอื่นๆ ด้วย

4.6.3 การฟังอย่างสำรวจ (survey listening) เป็นการสำรวจความเข้าใจของผู้เรียนจากคำตอบและเจาะประเด็นที่ผู้เรียนเกิดความเข้าใจผิด

4.6.4 การฟังอย่างต้องการศึกษา (study listening) เป็นการค้นหาคำตอบของผู้เรียนได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนมีความเข้าใจอย่างไรนำไปสู่การศึกษาพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

หลักการใช้คำถามโดยใช้วิธีการสะท้อนคิด (reflective thinking) เป็นอีกหนึ่งกระบวนการคิดทบทวนไตร่ตรองประเมินและวิเคราะห์ตัวเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ในสถานการณ์ในการปฏิบัติงานแล้วนำไปพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติให้ดีขึ้น (พินันท์ วิศาลสกุลวงษ์ และ สมิตตา สว่างทุกข์, 2558; พิริยลักษณ์ ศิริสุภลักษณ์, 2556) จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าการสะท้อนคิดเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงไปสู่การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการทบทวนช่วยในการจัดลำดับความคิดเกิดความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาสิ่งต่างๆ มากขึ้นก่อนการตัดสินใจเชื่อและปฏิบัติ กระบวนการสะท้อนคิดประกอบด้วย 4 ขั้นตอนซึ่งต้องใช้คำถามจากครูคลินิกในการกระตุ้นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ขั้นตอนที่ 1 การย้อนกลับและรับรู้ความรู้สึก (reversing and feeling) ครูคลินิกช่วยให้ผู้เรียนสะท้อนความคิด ประเมินความรู้สึกและความคิดเห็นต่อประสบการณ์ เป็นการเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม การกำหนดคำถามเพื่อให้ผู้เรียนทำความเข้าใจประเด็นปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 (assessing and analyzing the situation) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อประเด็นปัญหาร่วมกัน โดยครูคลินิกช่วยสะท้อนหลักในการพิจารณาข้อมูล เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากสาเหตุใดและควรแก้ไขอย่างไร การอธิบายเหตุผลในการปฏิบัติเพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การค้นหาข้อมูลและการวางแผน (searching for information and planning) ครูคลินิกช่วยให้ผู้เรียนค้นหาสรุปจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่นำมา

ใช้ในการสร้างการเรียนรู้อย่างมีเหตุผลในการตั้งสมมติฐาน

ขั้นตอนที่ 4 การเลือกแนวทางใหม่ (choosing a new approach) ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้มาผนวกเข้ากับแนวคิดของตนเองและสร้างมุมมองใหม่ในการจัดการกับประเด็นปัญหา ครูคลินิกเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระทางความคิดบนพื้นฐานของการให้เหตุผลช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์

1) เป็นการใช้คำถามปลายเปิดเพื่อการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างต่อเนื่องในการหาเหตุผลและความเชื่อ (assumption)

2) ช่วยให้ผู้เรียนทบทวนแนวความคิดของทฤษฎีมาเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือในการค้นหาความจริง ทำให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับมโนทัศน์ของแนวความคิดของทฤษฎี

3) คำถามแบบโสเครตีสช่วยให้การอภิปรายมีจุดมุ่งหมายและมีทิศทางในการกระตุ้นให้มีการแสวงหาคำตอบอย่างแท้จริง (Genuine invitation to enquiry)

การเรียนรู้โดยใช้คำถาม หมายถึง กระบวนการของการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิด นำไปสู่การค้นหาเหตุผลตรรกะ และพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างครบถ้วน เป็นการบ่มเพาะทักษะเชิงปัญญา (Intellectual Skill) ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้หรือแนวทางแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยครูเป็นผู้ชี้แนะ (Guide Questioning) ในการกำหนดปัญหาและมีทักษะการใช้คำถามที่เหมาะสม (Navapol Phunthukulratana, 2558) กระบวนการเรียนรู้โดยใช้คำถามเป็นฐานเป็นขั้นตอนในการปลูกฝังให้นักศึกษาเข้าถึงศาสตร์ต่างๆ ด้วยคำถาม โดยครูจะใช้คำถามเป็นการนำทางให้นักศึกษาได้ใช้ความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์การเชื่อมโยงความคิดต่างๆ ในการหาคำตอบอย่างมีเหตุผล รังสีนิ พูลเพิ่ม และคณะ (2561) ศึกษาวิจัยประสิทธิผลการเรียนการสอนโดยใช้คำถามเป็นฐานของผู้เรียนวิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก โดยใช้คำถามในการกระตุ้นให้ผู้เรียนตอบคำถามที่เน้นให้เกิดความคิดพิจารณา มีการวิเคราะห์ตรวจสอบความเข้าใจ ช่วยกันคิดหาเหตุผลและฝึกให้ถามคำถามเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้แบบทีม พบว่า นักศึกษาทุกคนสามารถสรุปเนื้อหาประเด็นสำคัญ วิเคราะห์หลักการเหตุผลและการนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ตามตามวัตถุประสงค์หัวข้อการเรียนรู้ทุกคน

5. แนวทางการใช้คำถามในการเรียนการสอนการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก

5.1 ลักษณะการเรียนการสอนการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก

ลักษณะการเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัญหาและร่วมกันปฏิบัติงานโดยมีการมอบหมายงานในการดูแลผู้ป่วยเป็นรายบุคคลเป็นกรณีศึกษา เพื่อให้นักศึกษานำความรู้ในภาคทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้จริงจากการมอบหมายกรณีศึกษาเป็นรายบุคคล หรือการเลือกสถานการณ์ที่น่าสนใจให้หลากหลายครอบคลุมวัตถุประสงค์รายวิชา โดยมีความแตกต่างในแต่ละวัน โดยการใช้คำถามกระตุ้นความคิดอย่างต่อเนื่องด้วยตนเอง แล้วใช้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่ความเข้าใจว่าการดำเนินการที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร โดยการให้ข้อมูลย้อนกลับในสถานการณ์นั้นๆ ทั้งนี้โดยมีกิจกรรมการนิเทศ ดังต่อไปนี้ (พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์, 2539)

5.1.1 การมอบหมายงาน (assignment)

5.1.2 การประชุมปรึกษาทางการพยาบาล (nursing conference)

5.1.3 การเยี่ยมตรวจทางการพยาบาล (nursing round)

5.1.4 การเป็นต้นแบบการให้การดูแลด้วยความเอื้ออาทร (caring)

5.2 การใช้คำถามในการเรียนการสอนการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก สามารถจะใช้คำถามในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการนิเทศประกอบด้วยขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การประเมินผู้เรียน ครูคลินิกต้องวางแผนการนิเทศเริ่มจากการปฐมนิเทศผู้เรียนให้เห็นภาพรวมของการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก การสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การแนะนำผู้สอนและผู้เรียน

แนวทางการใช้คำถามในการประเมินผู้เรียน

1) เสริมสร้างการตระหนักรู้ในตนเอง เช่น นักศึกษารู้สึกอย่างไรในการฝึกภาคปฏิบัติการพยาบาล?

2) การเรียนอย่างมีเป้าหมาย เช่น ความคาดหวังของนักศึกษาในการฝึกภาคปฏิบัติการพยาบาล?

3) ประเมินความรู้เดิมเพื่อเชื่อมโยงสู่ความรู้ใหม่ เช่น การพยาบาลผู้ป่วยโรค...ควรรวบรวมข้อมูลใดบ้างเพื่อสนับสนุนข้อวินิจฉัยการพยาบาล?

ขั้นที่ 2 กลยุทธ์การนิเทศการปฏิบัติการพยาบาลประกอบด้วย สิ่งที่สำคัญที่สุดคือสัมพันธภาพระหว่างผู้สอน

และผู้เรียน ควรมีลักษณะของสัมพันธภาพเชิงช่วยเหลือ สร้างความรู้สึกที่มั่นคงและปลอดภัยต่อผู้เรียนในการตอบคำถาม หลีกเลี่ยงการดูถูกความคิด การตำหนิตัวตนความสามารถของผู้เรียนจะส่งผลให้ผู้เรียนไม่กล้าคิด ไม่กล้าตอบ

แนวทางการใช้คำถาม

1) การประชุมปรึกษาทางการพยาบาล สามารถใช้คำถามระดับพื้นฐาน เป็นการถามความรู้ ความจำ เพื่อเชื่อมโยงสู่ความรู้ใหม่ เช่น ทฤษฎีใดที่อธิบายสาเหตุของการเจ็บป่วยด้วยโรคนี้? เป็นต้น

2) การใช้คำถามสะท้อนความคิดเพื่อกระตุ้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เช่น เพราะเหตุใดการติดตามสัญญาณชีพจึงมีความสำคัญหลังการผ่าตัด? หรือการให้ผู้เรียนสังเกตสถานการณ์การพยาบาลแล้วครูใช้คำถามเจาะลึกเพื่อส่งเสริมการคิด เช่น มีบางสิ่งบางอย่างที่น่าสนใจ จากอาการแสดงของผู้ป่วยน่าจะบ่งบอกถึงภาวะแทรกซ้อนอะไร? เป็นต้น

3) การเยี่ยมตรวจทางการพยาบาล สามารถใช้คำถามแบบโสเครตีสในการถามเหตุผลในการปฏิบัติการพยาบาล เช่น มีเหตุผลอะไรในการงดอาหารเสริมทางสายสำหรับผู้ป่วยรายนี้? หรือการยกประเด็นทางการพยาบาลที่น่าสนใจนำมาอภิปรายร่วมกัน โดยให้บทวนแนวความคิดของทฤษฎีมาเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือในการอภิปรายร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การประเมินผลการปฏิบัติ เป็นการติดตามสังเกตการปฏิบัติงานโดยมุ่งค้นหาจุดเด่น (strength) และจุดอ่อน (weakness ของนักศึกษาพยาบาล มีความสามารถในการดูแลผู้ป่วยเป็นไปตามแผนการพยาบาลหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับในการปฏิบัติการพยาบาล หรือการ Pre conference ในช่วงเข้าก่อนการปฏิบัติการพยาบาลให้นักศึกษารายงานแผนการพยาบาลที่เตรียมไว้สำหรับผู้ป่วยที่ได้รับมอบหมายในการดูแล และในช่วงเย็นจะมีการ Post conference ประเมินผลการปฏิบัติงานในแต่ละวัน เพื่อให้คำปรึกษาชี้ในแต่ละวัน แนวคำถามต้องเป็นลักษณะปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการให้การพยาบาลเป็นอย่างไร? การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมเหตุผล? เป็นต้น

6. การใช้คำถามสำหรับครูคลินิก

หัวใจของการสอนการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก คือ การช่วยเหลือให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ ครูต้องใช้กลวิธีการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และมีวิธีการเรียนการสอนที่สามารถพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Tofade, Elsner, & Haines, 2013)¹⁶ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนภาคปฏิบัติได้ดังต่อไปนี้

6.1 การใช้คำถามสำหรับครูคลินิกเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจและผลการปฏิบัติ

6.1.1 การประเมินความรู้ คำถามมีลักษณะ ทบทวนความจำในภาคทฤษฎี การให้คำจำกัดความการสรุปประเด็นสำคัญของความรู้ที่ได้เรียนมา

6.1.2 ประเมินความเข้าใจ คำถามมีลักษณะ ให้อธิบาย จำแนกความแตกต่าง บอกความสัมพันธ์และเหตุผลการยกตัวอย่าง

6.1.3 ประเมินผลการปฏิบัติคำถามมีลักษณะ การสรุปข้อคิดเห็นจากการปฏิบัติ อธิบายขั้นตอนการปฏิบัติ เหตุผลในการปฏิบัติ การประยุกต์ใช้ความรู้

6.2 ประเภทของคำถามมี 3 ลักษณะ

6.2.1 ความรู้พื้นฐานในภาคทฤษฎีในการนำมาใช้ ในสถานการณ์ต่างๆ เช่น จากสถานการณ์นี้ นักศึกษาคิดว่าเกิดอะไรขึ้นกับผู้ป่วยรายนี้และอธิบายสาเหตุการเกิดด้วยทฤษฎีใด?

6.2.2 การนำความรู้มาประยุกต์ใช้อย่างไร เช่น จากสถานการณ์นี้เกิดอะไรขึ้นกับผู้ป่วย ควรให้การพยาบาลอย่างไร?

6.2.3 การแก้ปัญหาและมุมมองต่อปัญหาเป็นอย่างไร เช่น จากกรณีศึกษาประเด็นปัญหาที่สำคัญคืออะไร และมีแนวทางแก้ไขปัญหาดังนี้ด้วยวิธีใดบ้าง?

6.3 ข้อควรคำนึงในการใช้คำถาม ได้แก่

6.3.1 บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ด้วยการฟังอย่างตั้งใจ มีรอยยิ้ม ชมเชยเมื่อตอบถูก หากตอบผิดคิดว่าดีกว่าไม่กล้าตอบ ให้ฟังความคิดเห็น เพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น ให้คำชี้แนะ เพื่อให้คิดใหม่ และให้กำลังใจสำหรับคำถามคำตอบต่อไป

6.3.2 ควรถามทีละคำถาม ถ้าไม่ตอบอาจเรียกชื่อให้เวลาคิด หรือแนะแนวความคิดเพื่อให้เห็นแนวทางการตอบ หลังจากตอบคำถาม ช่วยทบทวนความรู้ให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น

6.3.3 ควรเพิ่มระดับความยากของคำถามขึ้นตามลำดับ เพื่อพัฒนาการคิดในระดับสูงขึ้นครูจำเป็นต้องพัฒนา

การตั้งคำถามอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการใช้คำถามในการให้เหตุผล การเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎี การพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง มุมมองต่อปัญหา การพิจารณาทางเลือกจากความน่าเชื่อถือของข้อมูลและตัดสินใจ

7. วิธีการวัดผลลัพธ์การเรียนรู้หลังการสอนโดยใช้คำถาม

หลังการจัดการเรียนการสอนต้องมีการวัดผลลัพธ์การเรียนรู้ หรือการประเมิน ซึ่งไม่เน้นการประเมินเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่จะเน้นประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริง ในการเรียนรู้ในการศตวรรษที่ 21 มีวิธีการดังนี้ (ฤตินันท์ สมุทรทัย, วิภา วโรตมะวิชัย และ เสาวนิตย์ เจริญชัย, 2562)

7.1 การสังเกต เป็นการเก็บข้อมูลพฤติกรรมด้านการใช้ความคิด การปฏิบัติงาน อารมณ์ ความรู้สึก และลักษณะนิสัย โดยสามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน หรือในสถานการณ์อื่นนอกสถานศึกษา ซึ่งมีวิธีดำเนินการอยู่สองลักษณะคือ การสังเกตทำได้โดยตั้งใจ กับ การสังเกตที่ทำโดยไม่ตั้งใจ การสังเกตโดยตั้งใจหรือมีโครงการสร้างหมายถึงการที่ครูกำหนดพฤติกรรมที่ต้องสังเกต รวมถึงช่วงเวลาและวิธีการสังเกต ส่วนการสังเกตแบบไม่ตั้งใจ หรือไม่มีโครงสร้างนั้น หมายถึงไม่มีกำหนดรายการสังเกตไว้ล่วงหน้า ครูอาจมีกระดาดแผ่นเล็กๆ ติดตัวไว้ตลอดเวลาเพื่อบันทึก

7.2 การสัมภาษณ์ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้เก็บข้อมูลพฤติกรรมของผู้เรียนในด้าน ความคิด สติ ปัญญา ความรู้สึก กระบวนการขั้นตอนในการทำงาน และวิธีแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดี ซึ่งเป็นวิธีที่อาจใช้ประกอบการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำมากขึ้น โดยก่อนที่ครูจะสัมภาษณ์นั้น ควรหาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เรียนและเตรียมชุดคำถามล่วงหน้าเสียก่อน เพื่อให้การสัมภาษณ์เจาะตรงประเด็นและได้ข้อมูลเพิ่มเติม และขณะสัมภาษณ์ครูควรใช้วาจา ทำท่วงท่า น้ำเสียงที่อบอุ่นเป็นกันเอง เพื่อผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย และมีแนวโน้มจะให้ข้อมูลต่างๆ ควรสัมภาษณ์ผู้เรียนด้วยคำถามที่เข้าใจง่าย และอาจใช้การสัมภาษณ์กับบุคคลใกล้ชิดผู้เรียนร่วมด้วยเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนเพิ่มเติม

7.3 การตรวจงาน เป็นการวัดและประเมินผลที่เน้นการนำผลการประเมินไปใช้ทันทีใน 2 ลักษณะ คือ เพื่อการช่วยเหลือผู้เรียนและเพื่อช่วยปรับปรุงการสอนของครู จึงเป็นการประเมินที่ควรดำเนินการตลอดเวลา และควรมีลักษณะที่ครูสามารถประเมินพฤติกรรมระดับสูงของผู้เรียนได้ เช่น

การตรวจแบบฝึกหัด ผลงานภาคปฏิบัติ โครงการ/โครงการต่างๆ เป็นต้น

7.4 การรายงานตนเอง เป็นการให้ผู้เรียนเขียนบรรยายหรือตอบคำถามสั้นๆ หรือ ตอบแบบ สอบถามที่ครูสร้างขึ้น เพื่อสะท้อนถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งความรู้ ความเข้าใจ วิธีคิด วิธีทำงานความพอใจในผลงาน ความต้องการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น

7.5 การใช้บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน เช่น พยาบาลพี่เลี้ยง พยาบาลหัวหน้าตึก โดยมีการประเมินผลร่วมกับแหล่งฝึกหลังการเรียนภาคปฏิบัติ

7.6 การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริง คือการใช้แบบทดสอบเพื่อวัดสิ่งที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ซึ่งข้อสอบนั้นจะต้องมีความหมายต่อผู้เรียน เลียนแบบสภาพความเป็นจริง สำหรับการสอนในคลินิกจะเน้นเรื่องการสอบ OSCE (Objective Structured Clinical Examination) ที่จะครอบคลุมความสามารถของผู้เรียนและเนื้อหาตามหลักสูตร เน้นให้มีหลายคำตอบและหลายวิธีหาคำตอบ และมีเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจน

วิธีการประเมินที่กล่าวมาแล้ว ถ้าจะให้ได้มาซึ่งผลการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียนนั้น ครูควรจะใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายๆ วิธีรวมกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย และครอบคลุมพฤติกรรมทุกด้าน รวมถึงมีเกณฑ์การประเมินชัดเจน และมีจำนวนมากเพียงพอที่จะประเมินผลที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างมั่นใจจึงจะถือว่าเป็นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปปรับใช้ได้นั่นเอง

8. บทสรุป

การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล โดยการตั้งคำถามที่ตรงตามทักษะที่ต้องการให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ครูคลินิกันเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ถาม คำถามที่ดีจะช่วยให้การเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดระดับสูงได้ การใช้คำถามในการเรียนการสอนการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิกสามารถใช้คำถามในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการนิเทศ หลักการตั้งคำถามในการสอนปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก ต้องเน้นคำถามเชิงลึกกระตุ้นการค้นหาข้อมูล ข้อโต้แย้ง การไตร่ตรองเกี่ยวกับทางเลือกในการปฏิบัติ คำถามจึงต้องเป็นไปในลักษณะ เพราะเหตุใด เป็นอะไร และเกิดขึ้นอย่างไร การเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย จะมีการเรียนรู้ได้ดีกว่ากลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

ครูคลินิกสามารถพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณจากการศึกษารายกรณี หรือประเด็นปัญหาที่พบจากประสบการณ์ฝึกการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก ด้วยการตั้งประเด็นคำถามในลักษณะ เพราะเหตุใด เป็นอะไร และเกิดขึ้นอย่างไร เน้นคำถามเชิงลึกกระตุ้นการค้นหาข้อมูล ข้อโต้แย้ง การไตร่ตรองเกี่ยวกับทางเลือกในการปฏิบัติ ครูต้องตระหนักถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นคำถาม สามารถปรับคำถามได้หลากหลายให้เกิดความชัดเจนต่อผู้เรียน มีการวางแผนการใช้คำถามและคำตอบ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือสัมพันธภาพระหว่างผู้สอนและผู้เรียนควรมีลักษณะของสัมพันธภาพเชิงช่วยเหลือ สร้างความรู้สึกร่วมกันและปลอดภัยต่อผู้เรียนในการตอบ

วิธีการวัดผลลัพธ์การเรียนรู้หลังการสอนโดยใช้คำถามควรใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายๆ วิธีรวมกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย และครอบคลุมพฤติกรรมทุกด้าน ซึ่งได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจงาน การรายงานตนเอง การใช้บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างนิสัยการคิดที่ยั่งยืนผู้เรียนต้องมีการฝึกการคิดบ่อยๆ และฝึกการตั้งคำถามจากประสบการณ์ที่พบเจอด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการเรียนรู้ในศตวรรษนี้ และอนาคต

9. เอกสารอ้างอิง

1. กิตติชัย สุชาลีโนบล. (2541). ผลการใช้เทคนิคการตั้งคำถามของครูที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และพฤติกรรมกลุ่มของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. ปริญญาโท การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
2. ชนาธิป พรกุล. (2554). การสอนกระบวนการคิดทฤษฎีและการนำไปใช้. (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ: บริษัท วี.พรินท์.
3. ทิศนา ขมมณี. (2554). ทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ และการคิดอย่างมี วิจารณญาณ: การบูรณาการในการจัดการเรียนรู้. วารสารบัณฑิตยสถาน, 36(2), 188-204.
4. อีรพงศ์ แก่นอินทร์. (2554). วิธีสอนแบบโสเครติส. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 22(2), 158-166.
5. บรรจง อมรชีวิน. (2556). เปลี่ยนห้องเรียนให้เป็นห้องคิด ด้วยการสืบถามเชิงปรัชญา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์

6. ปิยาณี ณ นคร, ดนุตา จามจุรี, ตรุณี ชุนหวัด และมนัส บุญประกอบ, (2559). การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดเพื่อพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณในนักศึกษาพยาบาล. *รามาธิบดีพยาบาลสาร*, 44(1), (206-221).
7. พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์. (2539). *คู่มือการนิเทศการฝึกประสบการณ์วิชาชีพพยาบาล*. ชลบุรี: ศรีศิลป์การพิมพ์.
8. พิริยลักษณ์ ศิริสุขลักษณ์. (2556). การสอนนักศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ: *วารสารวิทยาลัยบรมราชชนนี*, 19(2), 5-19.
9. พิรณันท์ วิศาลสกุลวงษ์ และสมิตตา สว่างทุกข์. (2558). การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนกลับการปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาลในห้องคลอด. *วารสารเกื้อการณย์*, 22(2), 57-69.
10. รังสิณี พูลเพิ่ม, จันทนา โปรยเงิน, แสงจันทร์ สุนันตะ และนันทิกา พรหมแบ่ง. (2561). ประสิทธิภาพการเรียนการสอนโดยใช้คำถามเป็นฐานของผู้เรียนพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 19(3), 126-136.
11. วิยะดา รัตนสุวรรณ. (2547). *การพัฒนาหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดไตร่ตรองของอาจารย์พยาบาล*. ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
12. ฤตินันท์ สมุทรทัย. วิณา วโรตมะวิชญ์ และเสาวนิตย์ เจริญชัย. (2562). การประเมินตามสภาพจริงของผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษา ระดับปริญญาตรี สาขาศึกษาศาสตร์. *วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 47(4), 407-428.
13. Carlson, E., Wann-Hansson, C., Pilhammar, E. (2009). Teaching during clinical practice: Strategies used by preceptors in nursing education. *Nurse Education Today*, 29(2009), 522-526.
14. Linda, M. Murawski. (2014). Critical Thinking in the classroom and beyond. *Journal of Learning in Higher Education*, 10(1), 25-30.
15. Navapol Phunthukulratana. (2558). *การจัดการเรียนรู้แบบใช้คำถาม (Questioning Method)*. Retrieved Jan 9, 2020, from <https://sites.google.com/site/khunkrunong/n12>
16. Nazmi Al-Shalabi. (2009). Critical Thinking Skills: The Recipe for an Overwhelming Success in the 21st Century. *International Journal of Humanities and Social Science*, 5(8), 102-105.
17. Tofade, T., Elsner, J., & Haines, S. T. (2013). Best practice strategies for effective use of questions as a teaching tool. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 77(7), 155. <https://doi.org/10.5688/ajpe777155>